

Калина Сл. Григорова¹

ОСНОВНИ МОМЕНТИ В ЛЕКСИКОЛОГИЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ „БЛАГОСЛОВИЯТА“ В СТАРОЗАВЕТНИЯ ТЕКСТ

The author is a doctoral student in Old Testament Scripture at the Faculty of Theology, Sofia University “St. Kliment Ohridski.” E-mail: slavchevag@uni-sofia.bg; <https://orcid.org/0000-0002-0747-9128>

Abstract: Kalina Sl. Grigorova, *Main Points in the Lexicological Studies on “Blessing” in the Old Testament.*

This paper provides a brief critical overview of lexicological studies on “blessings” in the Old Testament within Western Christian (mainly Protestant) theological publications from the early twentieth century to the end of the second decade of the twenty-first century. These studies focus primarily on the root *brk*. The paper presents the results of a frequency analysis of the derivatives of the *brk* root in the Old Testament text. Additionally, it draws conclusions based on the research findings and suggests discussion points for further study.

Keywords: *Blessing, Old Testament, Lexicology, Frequency Analysis, Biblical Studies, Orthodox Theology*

Увод

Даването на благословия е сред първите действия на Бога, с които читателят се среща в текста на Библията и по-конкретно – в Стария Завет. Божията благословия към Творението е изречена още в първа глава на Книга Битие: *След това Бог ги благослови и рече: плодето се и множете се и пълнете водите в моретата, и птиците да се множат на земята.* (Бт.1:22). Формули на благословия са част от църковния живот; вярващите християни искат и получават благо-

¹ Авторът е докторант по Свещено Писание на *Стария Завет* в Богословския факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

словия от своите духовни наставници. Благословията като форма на общуване между човека и Бога съпътства целия живот на вярващия човек, което я прави значим и винаги актуален онтологичен феномен и предмет на изследване от богословието. Извън езиковите изследвания на „благословията“ в старозаветния текст, темата е популярна в протестантските и католически богословски и църковни публикации през последното десетилетие във връзка с обществената дискусия за еднopolовите бракове и тяхното благославяне.

В настоящата статия обект на проучване е старозаветният текст, а предмет са лексикологичните изследвания на благословията през XX в. и първите две десетилетия на XXI в. в западноевропейската и американска, предимно протестантска библеистика. Целта е да се направят кратък обзор и анализ на тези лексикологични изследвания и да се даде заключение за състоянието им към настоящия период. Задачите за изпълнение на така поставената цел са: критичен прочит на съществуващи основни научни публикации, анализиране на авторските идеи, синтез на общите за съответните научни богословски школи тези относно изследвания предмет.

Според протопрезв. Николай Шиваров: „Семантичният анализ е една екзегетическа стъпка, която е сериозна, независимо от това, че доуточняването на значението на думите продължава по време на целия тълкувателен процес.“² Като споделя тази позиция, авторът на настоящия обзор оставя извън обхвата му по-задълбочените дискусии върху етимологията и семантиката на *brk* в старозаветния текст, доколкото те засягат и богословската трактовка на това понятие и поради своята значимост и обем са предмет на бъдещо дисертационно съчинение. Фокусът в статията е върху процеса на обособяване на „старозаветната благословия“ като самостоятелен предмет на изследване; резултатите от направен синтактичен анализ, при който е установен броят появявания на „благославям/благословия“ в старозаветния текст, и тяхното разпределение в отделните книги, както и върху някои възможни дискуссионни теми относно изследвания предмет.

Статията е с историографски характер, като се използва харак-

² Шиваров, Н. протопрезв. *Херменевтика на Стария Завет*. София: НБУ, 2009 [Shivarov, N. Protopresbyter. *Hermeneutics of the Old Testament*. Sofia: NBU, 2009], 217.

терната методология на историографския анализ: хронологично подреждане, систематизиране, критически преглед на изследванията. Прилага се и класическият метод за анализ на съдържанието на изследваните публикации³. Доколкото в задачите на настоящото проучване е да се даде общата рамка на лексикологичните изследвания върху предмета за сравнително дълъг период, авторът смята двата използвани метода за релевантни и достатъчни.

Текстът на статията е структуриран в заглавие, абстракт и ключови думи на български и английски език, увод, изложение, заключение и приложение.

Резултати от изследванията

Благословиите в старозаветния текст дълго време са извън фокуса на вниманието на християнските научни богословски среди. Първите по-детайлни опити да се отговори на въпроси като: „Каква е същността на благословията?“, „Каква е нейната цел?“, „Как тя действа?“, са направени през 20-те г. на XX в. от западнохристиянски, предимно протестантски автори, сред които можем да отбележим три по-значими разработки: Johannes Pedersen в своето четири томно изследване „Израил: неговият живот и култура“⁴ отделя специална глава „Благословии“, в раздел „Душата: нейните сили и способности“; Sigmund Mowinckel спира вниманието си на благословиите като част от култовата им употреба в Псалмите⁵, а в монографията „Израилските възгледи за благословията и проклятието в светлината на древните ориенталски паралели“ Johannes Hempel⁶ разглежда проклятието и благословията като паралелна двойка концепти. Обща констатация за тези най-ранни разработки е, че те нямат за цел подробно и пълно

³ Лякова, М. „Анализ на съдържанието на документи“. – В: Найденова, В., Джамджиева, М., Стаевска, В. (ред.) *Качествени методи в социалните науки. Въведение*. София: УИ „Св.Климент Охридски“, 2008 [Lyakova, M. „Content Analysis of Documents.“ – In: Naydenova, V., Djamdjieva, M., Staevska, V. (eds.) *Qualitative Methods in the Social Sciences: An Introduction*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2008], 121–124.

⁴ Pedersen, J. *Israel: its life and culture*. Oxford: Oxford University Press, 1926.

⁵ Mowinckel, S. *Psalmstudien I–VI*. Kristiania: SNVAO, (1921–1924).

⁶ Hempel, J. „Die israelitischen Anschauungen von Segen und Fluch im Lichte altorientalischer Parallelen“, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 79 (1925), 20–110.

да изследват идеята за благословия в старозаветния текст, а в състава на по-широкообхватни трудове са включени отделни цитирания или описания на благословии. Авторите застават на позициите на Religionsgeschichtliche Schule⁷ и разглеждат благословията (и проклятието) като сублимации на по-древни магически ритуали⁸.

След края на Втората световна война западноевропейското протестантско библиейско богословие по отношение на Стария Завет е силно повлияно от Gerhard von Rad и по-конкретно – от неговия труд „Богословие на Стария Завет“. В него авторът, отново от позицията на Religionsgeschichtliche Schule, разглежда благословията като несамостоятелна част в Божия план за спасение на творението⁹.

В същия период, 50–60-те г. на XX в. Claus Westermann разработва паралелно темата за значението на благословията в библиейския текст, като прилага подхода на Критика на мотивите и на традициите¹⁰ (Traditionsgeschichte). Освен поредицата статии най-пълен и систематичен негов труд по предмета на настоящото изследване е монографията му „Благословията в Библията и в живота на Църквата“¹¹. В сравнение с по-ранните разработки на други автори, базирани на подхода на Religionsgeschichtliche Schule¹², работата на Westermann е сериозен напредък. Възприетият от автора метод му дава възможност да разкрие своеобразието на идеята за благословия в различни писмени традиции в старозаветния текст и така да опише приноса на всяка от тях за развитието на общия концепт за благословията в Библията. Westermann счита, че благословията е подценена в трудо-

⁷ Religionsgeschichtliche Schule – широко либералнокритично направление в библиейската екзегеза, което разглежда както библиейската история, така и библиейските писания в контекста на общата история на религиите. Движението се разпространява сред немските протестантски богослови в края на XIX – началото XX в. Вж.: *Православная Энциклопедия*, т. 27. Москва, 2011 [Orthodox Encyclopedia, vol. 27. Moscow, 2011], 721–723.

⁸ Mitchell, C. *The Meaning and Significance of BRK „To Bless“ in the Old Testament*. Atlanta, Georgia: Society of Biblical Literature, 1987, p. 177.

⁹ Rad, G. von. *Theologie Des Alten Testaments*, vol. 1. Munich: Kaiser Verlag, 1957, p. 177.

¹⁰ Критика на мотивите и на традициите е част от Историко-критическия метод. Вж. Шиваров, Н. протопрезв. *Цум. съч.* [Shivarov, N. Protopresbyter. Op. cit.], 229–233.

¹¹ Westermann, C. *Der Segen in der Bibel und im Handeln der Kirche*. München: Kaiser, 1968.

¹² Hempel, Mowinkel и Pedersen са представители на Religionsgeschichtliche Schule.

вете на Gerhard von Rad¹³ и подлага на критика позицията на същия за несамостоятелността на благословията в общата идея за спасението на творението. Авторът също така оспорва тезата на Johannes Hempel, че благословията е неизменно свързана с проклятието като опозиционна двойка и с това заявява своята позиция, че благословията е специфична проява на Божието благоволение към творението и като такава следва да бъде самостоятелен предмет на изследване.

Авторите на последващите разработки върху благословията в Стария Завет като цяло приемат констатациите и тезите на Westermann и разглеждат благословията предимно като самостоятелен предмет на изследване. Като обща характеристика на авторите до и включително Westermann може да се отбележи, че те не представят цялостна картина на благословията в Стария Завет. Разработките им са по-скоро серии от описания на благословията в различните традиции в старозаветния наратив. Все още липсва изчерпателно и систематично лексикологично изследване на корена *brk*.

Първото подробно лексикологично изследване на благословията в старозаветния текст и съответно на староеврейския корен *brk* прави Gerhard Wehmeier в монографията си „Благословията в Стария Завет“ (1970)¹⁴. Авторът, подобно на Westermann, подхожда към темата през Критика на мотивите и на традициите и следва разграничаването между благословия и спасение. За пръв път обаче в монографията се прави цялостно и задълбочено изследване на появите на *brk* в значението му на „благословия/благославям“ в старозаветния текст, като те се извеждат в изчерпателен и подробен списък и се анализират номиналните форми и глаголните построения, в които коренът се появява. Обръща се внимание на етимологията на *brk*¹⁵, като се проследява значението му в известните към момента текстове и археологически артефакти в цялата група северозападни семитски езици. Прецизността и задълбочеността на това проучване го прави основен референтен източник за последващите разработки както относно лексикалното значение на корена, така и за богословската ин-

¹³ Westermann, C. *Op. cit.*, p. 16.

¹⁴ Wehmeier, G. *Der Segen im Alten Testament – Eine semasiologische Untersuchung der Wurzel brk*. Basel: Reinhardt Kommissionsverlag, 1970.

¹⁵ *Ibidem*, 18–66.

терпретация на понятието „благословия“¹⁶. Работата на Wehmeier е в основата на статиите за корена **brk** в Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament (ThWAT) и в Theological Wordbook of the Old Testament (TWOT).

В средата на 80-те г. на XX в. Christopher Mitchell продължава с разработването на темата за значението на **brk** в старозаветния текст, като прилага актуалните за този период лингвистични методи на компонентния анализ, семантичното поле и теория на речевите актове. При изследването на етимологията на корена **brk** той изтъква, че употребата му в библейските старозаветни текстове е много подобна на тази в другите северозападни семитски езици, както и че съдържанието на библейския текст е напълно достатъчно за извличане на значенията на корена и предоставя изобилно библейски контексти, в които го откриваме. Според Mitchell значението в арабския език на корена **brk** като „да благословя“ и като „да коленича“ е повлияло много повече на съвременните тълкуватели, отколкото на библейските автори. Авторът критикува позицията на Wehmeier и подчертава, че няма доказателство, че библейските автори са считали **brk** „да благословя“ за свързано с **brk** „да коленича“, или че са били повлияни от арабското значение на кой да е от двата корена, както и от арабската форма за съществително име, означаващо „воден басейн“. Като особеност авторът изтъква също така, че „... три от общо четирите появи на **brk** „да коленича“ в Библията са в построения, незасвидетелствани за **brk** „да благословя“, като: спрегаем глагол в Qal (Пс. 94:6; 2Парал. 6:13) и в Hiphil (Бт. 24:11).“ (прев. К.Гр.) Също така трябва да бъде отбелязано наблюдението на Mitchell, че по отношение обекта на благославяне, благословията от човек към Бога е вътрешнобиблейски феномен, нехарактерен за извънбиблейските писмени източници и археологически артефакти¹⁷. Към общия брой употреби на **brk** в старозаветния текст, изведени от Wehmeier, Mitchell добавя четири случая на **brk** в Книга на пророк Даниил и съответно общият брой срещания става 402.

¹⁶ Mitchell, C. *Op. cit.*, p. 25.

¹⁷ Mitchell, C. *Op. cit.*, 10–11.

(фиг.1 Разпределение на употребата на *brk* в отделните книги в старозаветния корпус. Изходни данни: Wehmeier, допълнени от Mitchell, Приложение 1, Графика: К.Гр.)

На основание направения от Wehmeier и допълнен от Mitchell честотен¹⁸ анализ се обобщава, че *nomina* и *verba* построенията на корен *brk* в значението му на „да благословия/благословия“ се появяват 402 пъти в старозаветния текст. Разпределението им е неравномерно между отделните книги, като с най-голям брой срещания са в книга Битие (88 случая), Псалтира (83 случая) и Второзаконие (51 случая). Не откриваме *brk* в книги Песен на песните, Книга на Еклисиаста или Проповедника, Плач Иеремиев и Естир. Наблюдава се ясно очертана тенденция в употребата на *brk* – най-често се открива в Патриархалната литература (Битие, Второзаконие) – текстове, които могат да се свържат с личното, непосредствено общуване между човека и Бога, както и в Псалмите, в които псалмопевецът отново лично и непосредствено отправя своята възхвала към Бога. Отдалечаването на богоизбрания народ от Бога след населяването на Ханаан, за което

¹⁸ Честотен или фреквентен анализ е част от синтактичния анализ на текст, при който се установява честотата на употреба на отделна дума в даден текст. Честотният анализ е необходима стъпка преди семантичния анализ, който цели уточняване значението на думите. За приложението му в херменевтиката вж. Шиваров, Н. протопрезв. *Цит. съч.* [Shivarov, N. Op. cit.], 211–217.

той е критикуван от пророците, оставя на заден план и темата за благословията.

Друга особеност, на която може да се акцентира тук, е различният исторически и наративен контекст, в който се появява **brk** в книгите Битие, Второзаконие, Псалтир и в останалите книги от старозаветния корпус. Отделна публикация или част от бъдеща дисертационна разработка за по-задълбочено и обширно изследване върху жанра или жанровете¹⁹, в които откриваме употреба на **brk**, биха отговорили на въпроси като: „Кой говори, кой произнася благословията?“; „Кой слуша?“, „В какви обстоятелства се случва това?“. В едно бъдещо изследване би могла също така да бъде разработена хипотезата за благословията като жизнелюбиводействащ потенциал, обещан от Бога на Неговия избран човек или народ.

В морфологично отношение коренът се среща предимно в глаголни форми – 331 случая, най-вече във форма Piel – 235 случая. Във форма Niphal²⁰ се открива едва в 3 случая. Като съществително *beraka* коренът се регистрира в 71 случая, отново неравномерно разпределени – най-често срещан в книгите Битие (16), Второзаконие (12) и Псалмите (9). Тази характеристика на корена **brk** носи допълнителна информация за семантичното му изследване – в старозаветния текст **brk** се извява преобладаващо като глагол в определено посторение – Piel, чрез което се изразява каузативно (причинено) действие или състояние, при което се подбужда възникването на условие или състояние на друго действие; интензивно действие, което се извършва с особено усърдие или професионално действие или състояние в деятелен залог²¹.

¹⁹ Относно спецификите на жанровете в контекста на старозаветната херменевтика вж. Шиваров, Н. протопрезв. *Цит. съч.* [Shivarov, N. Op. cit.], 222–225.

²⁰ Nifal е възвратно/реципрочно построение по отношение на построението Qal на глаголите в библейския еврейски език.

²¹ Пеев, В. *Библейски еврейски език за духовните училища*. София: Нов живот, 2014 [Peev, V. Biblical Hebrew for Theological Schools. Sofia: New Life, 2014], 65–66.

(фиг.2: Разпределение на брой употреби на построенията (бенианими) на корена *brk* „благославям/благословия“ в старозаветния текст. Изходни данни: Wehmeier, допълнени от Mitchell, Приложение 1. Графика: К. Гр.)

След разработките на Wehmeier и Mitchell по-обстойни изследвания върху благословиите в Стария Завет се правят през систематично-богословски аспект – в монографията на Magdalene Frettlöh „Теология на благословиите: библейски и догматични възприятия“²². Martin Leuenberger в дисертационното си изследване „Благословии и богословие на благословиите в древен Израел. Проучвания върху техните религиозни и теологично-исторически взаимоотношения и трансформации“ успешно прилага интердисциплинарен подход, за да представи „... един обобщен тематичен синтез на благословиите, който поставя в диахронна последователност синхронните напречни сечения на древен Израел според първични и вторични източници. По този начин най-важните благословии и трансформации, които са откриваеми в първичните и вторични източници в древен Израел, са обобщени в история на темата за благословението в древен Израел, без обаче да се повтарят подробно вече обобщените индивидуални резултати по различните изходни източници.“²³

²² Frettlöh, M. L. *Theologie des Segens: Biblische und dogmatische Wahrnehmungen*. Kaiser: Gütersloher Verlagshaus, 2005, 271–303.

²³ Leuenberger, M. „Segen und Segenstheologien im Alten Israel: Untersuchungen zu ihren Religions- und Theologiegeschichtlichen Konstellationen und Transformationen“. *Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments* 90 (2008), p. 453.

Освен в споменатите монографии на Wehmeier, Mitchell и Leuenberger, коренът **brk** в старозаветния текст е предмет на редица статии, които разглеждат частично и по-детайлно отделни негови граматическите и лексикални особености. Сред съвременните между тях можем да споменем:

Статията на Benjamin Noonan „Авраам, благословията и народите: Препразглеждане на построенията Niphal и Hitpael на **brk** в патриархалния наратив“, в която авторът разглежда различните контексти, където се появяват глаголните построения Niphal и Hitpael на корена **brk**, като ги съпоставя с появите на същия в Piel, за да направи извода, „... че народите са благословени чрез Авраам, а не че сами ще изричат благословии, като използват името на Авраам като някой, благословен изобилно от Бог.“ (прев.К.Гр.)²⁴

André Wenin в статията си „Разказът за Благословията и нейните предизвикателства в книга Битие“ също се обръща първо към честотата на употребата на **brk** в старозаветния текст, след което акцентира изследването си върху синтаксиса на благославящите формули и обекта на благословия в Книга Битие²⁵.

В статията на Mark A. Awabdy „Святата композиция на свещеническата благословия“ обект на изследване е текстът в Чис. 6:24–26(27). Като използва подхода на Критика на формите и жанровете²⁶ (Formengeschichte), авторът изследва някои пропуски в предходните разработки върху Аароновата (свещеническата) благословия. Той обръща внимание, че стилът на Чис. 6:24–26(27) се отличава от стила на свещеническия кодекс **P** (Priesterschrift)²⁷ и на базата на лексикален

²⁴ Noonan, B. “Abraham, Blessing, and the Nations: A Reexamination of the Niphal and Hitpael of בָּרַךְ in the Patriarchal Narrative”. *Hebrew Studies* 51 (2010), 73–93. National Association of Professors of Hebrew. онлайн <https://www.jstor.org/stable/27913964>, посетен на 27.06.2022 г.

²⁵ Wénin, A. “Le récit de la bénédiction et ses enjeux dans le livre de la Genèse”. – In: J. L. Mben, *Kanien. Revue semestrielle de recherches en théologie et sciences humaines*. Abidjan (Côte d’Ivoire), 2019, 4–35. онлайн: <http://hdl.handle.net/2078.1/236430>, посетен на 29.06.2022.

²⁶ Критиката на формите и жанровете е част от Историко-критическия метод. Вж. Шиваров, Н. протопрезв. *Цит. съч.* [Shivarov, N. Op. cit.], 222–225.

²⁷ За значението и превода на български език на термините от Еволюционната хипотеза за произхода на Петокнижието, вж. Марковски, И. *Въведение в Священото*

и идеен анализ изказва тезата, че авторите на закона за светостта *Ph* (Heiligkeitsetz)²⁸ са възприели формата на общата божествена благословия от епистолярния жанр, за да допълнят и ревизират свещеническия кодекс (*P*).²⁹

Темата за благословията в Стария Завет като обособен предмет на изследване не е във фокуса на библеистичните разработки на гръцки православни автори през последния век³⁰. Сред изследванията върху отделни части от свещения текст, които съдържат темата за благословията, могат да се споменат коментарите на Ηλίας Οικονόμος върху гл. 1 от книга Битие³¹. В изследването си върху темата за сътворението на света Μιλτιάδης Κωνσταντίνος³² разглежда благословията на Бог към човека (Бт. 1:28) като божия дар, свързан с личното отношение между Бог и човек, породено от сътворяването на човека лично от Бога. От друга страна обаче, този дар е свързан и със социалното естество на човека, с човешката изначално двоична природа – ...*мъж и жена ги сътвори* (Бт.1:27), която, за да изпълни божията благословия: *плодете се и множете се, пълнете земята и обладайте я и господарувайте над морските риби (и над зверовете), над небесните птици (и над всякакъв добитък, над цялата земя) и над всякакви животни, които пълзят по земята* (Бт.1:29), включва в този процес и двете свои части – мъжка и женска. Подобна позиция откриваме и при Σταύρος Καλαντζάκης, според когото благословията е обвързана със способността за творчество като дар от Бога към човека и специалния дар към жената да ражда деца, с които човешкият род да изпълва и владее

Писание на Ветхия Завет, ч. II. Частно въведение. София: Придворна печатница, 1936 [Markovski, I. Introduction to the Holy Scripture of the Old Testament, Part II: Special Introduction. Sofia: Court Printing House, 1936], с. 21 и сл.

²⁸ *Ibid.*, 36.

²⁹ Awabdy, Mark A. "The Holiness Composition of the Priestly Blessing". *Biblica* 1/99 (2018), 29–49.

³⁰ Караβιδόπουλος, Ι. Δ. *Ελληνική βιβλική βιβλιογραφία του 20ού αιώνα 1900–1995*. Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 1997, 44–83.

³¹ Οικονόμου, Η. «Τωβ μεώδ (Καλά λίαν). Μία αξιολογική ερμηνεία του Α, κεφ. της Γενέσεως», *Γρηγόριος Παλαμάς* 50 (1967), 40–42; Οικονόμου, Η. «Σύγχρονος еρμηνευτική προσέγγις του Α' κεφαλαίου της Γενέσεως», *Εκκλησία* 55 (1978), 196–201, 218–223, 242–249.

³² Κωνσταντίνου, Μ. *Μικρές еρμηνευτικές μελέτες σε αφηγηματικά κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης*. Θεσσαλονίκη: Ροπή, 2016, 83–85.

над земята и животните в изпълнение на Божията благословия³³.

В рускоезичната богословска литература в изследвания период също не се открива отделна цялостна разработка върху благословията в Стария Завет. Статията за „благословията“ в „Православна енциклопедия“ е резюме на основните тези от изследванията на Pedersen, Hempel, Westerman, Scharbert и други западнохристиянски изследователи³⁴. Отделна статия в същата енциклопедична поредица е посветена на Аароновата (свещеническата) благословия (Чис. 6: 22–27), като в нея се търси връзка между благословиите в еврейското предхристиянско богослужение и раннохристиянското църковно богослужение³⁵. „Толковая Библия“³⁶ под редакцията на Александър Лопухин включва коментари към текстовете на Стария и Новия Завет. Стилът е по-скоро популярен и по-рядко богословски, но като положителна черта може да се изтъкне честото позоваване на светотечески коментари към съответните места в библиейския текст.

Цялостна разработка от български изследователи на темата за благословията в Стария Завет не е правена. Частично тя се коментира от редица автори в техни екзегетични изследвания върху по-разгърнати теми.

Иван Марковски свързва Божията благословия към патриарсите с многочадието: „Понеже раждането на деца се поставяло в зависимост от волята Божия, затова многочадието се считало за щастие и особено благоволение, когато пък бездетството смятали за тежко изпитание, за страшна съдба... Благословиите на близки и роднини към младата невеста били: „Да се родят от тебе хиляди и хиляди...“ (Бит. 24:60).

Още като създал първите човеци в рая, Творецът изрекъл и благословията: „плодете се и множете се...“ (Бит. 1:27)... Това е било

³³ Καλαντζάκης, Σ. *Ερμηνεία περικοπών της Παλαιάς Διαθήκης*. Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 2010, 84–96.

³⁴ *Православная Энциклопедия*, т. 5. Москва, 2002 [Orthodox Encyclopedia, vol. 5. Moscow, 2002], 316–318.

³⁵ *Ibid*, т. 2, 22–23.

³⁶ Вж. Лопухин, А. П. (ред.). *Толковая Библия или комментарии на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета*. I–VII. СПб.: Дар, 2009 [Lopukhin, A. P. (ed.). *Interpretative Bible or Commentary on All the Books of the Holy Scripture of the Old and New Testaments*, vols. I–VII. St. Petersburg: Dar, 2009], 1904–1913.

най-ценното благословение, което Бог изричал към патриарсите, започвайки още от Адам (Битие 1:28 и др.), Ной и синовете му (Битие 9:1), Авраам (Битие 17:16), Исак, Яков и пр.³⁷ В учебното помагало към курса лекции по Библейска археология, Марковски разглежда социалното и култово значение на старозаветната благословия като молитва към Бога³⁸.

Боян Пиперов акцентира върху плодовитостта като характеристика на Божията благословия, но отбелязва също личното отношение на обич от Твореца към благославяния обект, както и участието на Божието Слово в нея: „За старозаветния човек е ясно от личен опит, че хвърляните от него семена в земята дават нови семена... А как животните и човекът продължават своята порода? Това става само чрез силата на Божието благословение. Последното е израз на особено внимание и особена обич към благославяния обект. Чрез благословията се изявява и творческата сила на Божието слово. Старият Завет изобилства от примери, че е прокълнато онова живо същество, чиято утроба е заключена и неплодна, а многоплодието у животните и човека е благословение от Бога.“³⁹ Същият автор в своите коментари върху Бит. 1:26-5 развива тълкуването си за благословията вече в контекста на господството на човека над животните и цялата земя: „За такова господство Бог сътворил човека, за него Той и благославя сътворения човек (ст. 28). Но в този стих има и нещо ново: плодете се и множете се. Човек не само трябва да се плоди, но да се плоди така, че числото на новите хора да надмине ония, които загиват. Тогава човек и ще напълни земята и ще я обладае в буквалния смисъл, т.е. – ще я изпълни. Чрез своето творчество човек ще направи постепенно земята да му служи и по този начин той ще припечели, ще я обладае, ще я завладее.“⁴⁰

³⁷ Марковски, И. „Мировгледът на старозаветния човек“. *ГСУбф VII* (1929–1930), София: Синодално издателство [Markovski, I. “The Worldview of the Old Testament Man.” *Yearbook of the Faculty of Theology, Sofia University*, vol. VII (1929–1930), Sofia: Synodal Publishing House.], с. 269.

³⁸ Марковски, И. *Библейска археология*. София: Унив. печатница, 1948 [Markovski, I. *Biblical Archaeology*. Sofia: University Press, 1948], 420–421.

³⁹ Пиперов, Б. *Тълкуване на книгата Битие*. София: Синодално издателство, 1973 [Piperov, B. *Interpretation of the Book of Genesis*. Sofia: Synodal Publishing House, 1973], 30.

⁴⁰ Пиперов, Б. *Праистория на човечеството до Потоп според Библията (Екзегетическо изследване на Бит. 1:26–5)*. София: Придворна печатница, 1940, с. 26.

Протопрезв. Николай Шиваров поставя Божията благословия към човека във връзка с универсалната човешка задача да овладява природата и да господства над нея: „Като образ Божи той (човекът – б. м.) получава благословението да овладява органическата и неорганическа околна среда, цялата природа (Бт. 1:26–28)“⁴¹. В „Библейска археология“ същият автор се спира върху благословията, нейното култово и социално значение и приложение в старозаветното еврейско общество⁴².

В статията си „Старозаветното блаженство (Опит за библейско-филологически анализ на формулата *ašre*)“⁴³ Ивайло Найденов изказва хипотезата за старозаветното блаженство като резултат от осъществяването на Божията благословия. Тази хипотеза също би могла да бъде допълнително проучена в бъдеща дисертационна разработка.

Обща характеристика на макар и малкото коментари на български изследователи върху благословията в старозаветния текст е придържането им към православната тълкувателна традиция, каквато авторът на настоящия обзор се стреми да търси.

Заключение и теми за по-нататъшна дискусия

Статията представя кратък обзор и анализ на част от разработките по темата за благословията в старозаветния текст от началото на XX в. до първите две десетилетия на XXI в. с акцент върху лексикологичните изследвания. Може да се обобщи, че в разгледания период темата за благословията в старозаветния текст се е обособила като самостоятелна и е направен изчерпателен честотен анализ на появите на глаголните и номинални производни на корена ***brk*** в значението

⁴¹ Шиваров, Н. протопрезв. „Човекът като Божи образ и подобие и съхраняването на живота и целостта на творението – в светлината на Стария Завет“. ДК 5 (1988) [Shivarov, N. Protopresbyter. “Man as the Image and Likeness of God and the Preservation of Life and the Integrity of Creation – in the Light of the Old Testament.” *Duhovna kultura* 5 (1988)], 14.

⁴² Шиваров, Н. протопр. *Библейска археология*. София: Синод. изд., 1992 [Shivarov, N. *Biblical Archaeology*. Sofia: Synodal Publishing House, 1992], 487–488.

⁴³ Найденов, И. „Старозаветното блаженство (Опит за библейско-филологически анализ на формулата *ašre*)“. – В: Николчев, Д. (съст.) *Богословски размисли*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2005 [Naydenov, I. “Old Testament Beatitude (An Attempt at a Biblical-Philological Analysis of the ‘ashre Formula).” – In: Nikolchev, D. (ed.) *Theological Reflections*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2005], 25–28.

му на „благославям/благословия“ както в библейския еврейски текст на Стария Завет, така и в достъпните към съответния период релевантни археологически артефакти. Направени са етимологични съпоставки (Wehmeier, Mitchell) с писмени източници от северозападната семитска езикова група. Това дава възможност за последващи по-задълбочени интерпретации през призмата на систематическото богословие, за развитие на изследванията върху жанровите особености на благословията в епохата и културната среда на Стария Завет, а също и за дискусии относно семантиката на корена *brk* и богословското значение на идеята за благословията в Стария Завет, които са актуални и днес и които поради своята значимост и обем биха могли да бъдат предмет на бъдещо дисертационно съчинение.

Приложения

Приложение 1. Таблица на срещанията на *brk* „благославям/благословия“ в Стария Завет (по Wehmeier, G. Der Segen..., 67-68, допълнени от Mitchell, C. The Meaning..., p.93)

Table 1
The Occurrences of brk "Bless" in the Bible

	Qal	Niph.	Piel	Pual	Hith.	berakd	Total
Gen	8	3	59	-	2	16	88
Exod	1	-	5	-	-	1	7
Lev	-	-	2	-	-	1	3
Num	2	-	14	1	-	-	17
Deut	9	-	28	1	1	12	51
Josh	-	-	8	-	-	2	10
Judg	1	-	3	2	-	1	7
1 Sam	7	-	4	-	-	2	13
2 Sam	3	-	10	1	-	1	15
1 Kgs	6	-	6	-	-	-	12
2 Kgs	-	-	3	-	-	2	5
Isa	2	-	4	-	2	4	12
Jer	2	-	1	-	1	-	4
Ezek	1	-	-	-	-	3	4
The 12	1	-	1	-	-	4	6
Pss	17	-	52	4	1	9	83
Prov	1	-	3	2	-	8	14
Job	-	-	7	1	-	1	9
Ruth	4	-	1	-	-	-	5
Cant	-	-	-	-	-	-	-
Qoh	-	-	-	-	-	-	-
Lam	-	-	-	-	-	-	-
Esth	-	-	-	-	-	-	-
Dan	1	-	2	1	-	-	4
Ezra	1	-	-	-	-	-	1
Neh	-	-	4	-	-	2	6
1 Chron	2	-	13	1	-	-	16
2 Chron	3	-	5	-	-	2	10
Torah	20	3	108	2	3	30	166
Prophets	23	-	40	3	3	19	88
Writings	29	-	87	9	1	22	148
Total	72	3	235	14	7	71	402

Библиография

- Awabdy, Mark A. "The Holiness Composition of the Priestly Blessing". *Biblica* 1/99 (2018), 29–49.
- Frettlöh, M. L. *Theologie des Segens: Biblische und dogmatische Wahrnehmungen*. Kaiser: Gütersloher Verlagshaus, 2005.
- Hempell, J. "Die israelitischen Anschauungen von Segen und Fluch im Lichte altorientalischer Parallelen", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 79 (1925), 20–110.
- Καλαντζάκης, Σ. *Ερμηνεία περικοπών της Παλαιάς Διαθήκης*. Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 2010.
- Καραβιδόπουλος, Ι. Δ. *Ελληνική βιβλική βιβλιογραφία του 20ού αιώνα 1900–1995*. Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 1997.
- Κωνσταντίνου, Μ. *Μικρές ερμηνευτικές μελέτες σε αφηγηματικά κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης*. Θεσσαλονίκη: Ροπή, 2016.
- Leuenberger, M. "Segen und Segenstheologien im Alten Israel: Untersuchungen zu ihren Religions- und Theologiegeschichtlichen Konstellationen und Transformationen". *Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments* 90 (2008).
- Лопухин, А. П. (ред.). *Толковая Библия или комментарии на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета. I-VII*. СПб.: Дар, 2009 [Lopukhin, A. P. (ed.). *Interpretative Bible or Commentary on All the Books of the Holy Scripture of the Old and New Testaments, vols. I–VII*. St. Petersburg: Dar, 2009].
- Лякова, М. „Анализ на съдържанието на документи“. – В: Найденова, В., Джамджиева, М., Стаевска, В. (ред.) *Качествени методи в социалните науки. Въведение*. София: УИ „Св.Климент Охридски“, 2008 [Lyakova, M. "Content Analysis of Documents." – In: Naydenova, V., Djamdjieva, M., Staevska, V. (eds.) *Qualitative Methods in the Social Sciences: An Introduction*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2008], 121–124.
- Марковски, И. *Въведение в Свещеното Писание на Ветхия Завет, ч. II. Частно въведение*. София: Придворна печатница, 1936 [Markovski, I. *Introduction to the Holy Scripture of the Old Testament, Part II: Special Introduction*. Sofia: Court Printing House, 1936].
- Марковски, И. „Мировгледът на старозаветния човек“. ГСУбф VII (1929–1930), София: Синодално издателство [Markovski, I. "The Worldview of the Old Testament Man." *Yearbook of the Faculty of Theology, Sofia University, vol. VII (1929–1930)*, Sofia: Synodal Publishing House.].
- Марковски, И. *Библейска археология*. София: Унив. печатница, 1948 [Markovski, I. *Biblical Archaeology*. Sofia: University Press, 1948].
- Mitchell, C. *The Meaning and Significance of BRK „To Bless“ in the Old Testament*. Atlanta, Georgia: Society of Biblical Literature, 1987.
- Mowinkel, S. *Psalmstudien I–VI*. Kristiania: SNVAO, (1921–1924).
- Noonan, B. "Abraham, Blessing, and the Nations: A Reexamination of the Niphal and

Hitpael of בָּרַךְ in the Patriarchal Narrative”. *Hebrew Studies* 51 (2010), 73–93.

Найденев, И. „Старозаветното блаженство (Опит за библейско-филологически анализ на формулата *ašre*). – В: Николчев, Д. (съст.) *Богословски размисли*. София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2005 [Naydenov, I. “Old Testament Beatitude (An Attempt at a Biblical-Philological Analysis of the *’ashre* Formula).” – In: Nikolchev, D. (ed.) *Theological Reflections*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2005].

Οικονόμου, Η. «Τὼβ μεῶδ (Καλὰ λίαν). Μία αξιολογική ερμηνεία του Α, κεφ. της Γενέσεως», *Γρηγόριος Παλαμάς* 50 (1967), 40–42.

Οικονόμου, Η. «Σύγχρονος ерμηνε υτική προσέγγιςις του ΑΑ κεφαλαίου της Γενέσεως», *Εκκλησία* 55 (1978), 196–249.

Православная Энциклопедия, т. 27. Москва, 2011 [Orthodox Encyclopedia, vol. 27. Moscow, 2011].

Пеев, В. Библейски еврейски език за духовните училища. София: Нов живот, 2014 [Peev, V. *Biblical Hebrew for Theological Schools*. Sofia: New Life, 2014].

Pedersen, J. *Israel: its life and culture*. Oxford: Oxford University Press, 1926.

Пиперов, Б. Тълкуване на книгата Битие. София: Синодално издателство, 1973 [Piperov, B. *Interpretation of the Book of Genesis*. Sofia: Synodal Publishing House, 1973].

Пиперов, Б. Праистория на човечеството до Потопа според Библията (Ексегетическо изследване на Бит.1:26–5). София: Придворна печатница, 1940.

Rad, G. von. *Theologie Des Alten Testaments*, vol. 1. Munich: Kaiser Verlag, 1957.

Шиваров, Н. протопрезв. „Човекът като Божи образ и подобие и съхраняването на живота и целостта на творението – в светлината на Стария Завет“. ДК 5 (1988) [Shivarov, N. Protopresbyter. “Man as the Image and Likeness of God and the Preservation of Life and the Integrity of Creation – in the Light of the Old Testament.” *Duhovna kultura* 5 (1988)].

Шиваров, Н. протопр. Библейска археология. София: Синод. изд., 1992 [Shivarov, N. *Biblical Archaeology*. Sofia: Synodal Publishing House, 1992].

Шиваров, Н. протопрезв. Херменевтика на Стария Завет. София: НБУ, 2009 [Shivarov, N. Protopresbyter. *Hermeneutics of the Old Testament*. Sofia: NBU, 2009].

Wehmeier, G. *Der Segen im Alten Testament – Eine semasiologische Untersuchung der Wurzel brk*. Basel: Reinhardt Kommissionsverlag, 1970.

Wénin, A. “Le récit de la bénédiction et ses enjeux dans le livre de la Genèse”. – In: J. L. Mben, Kanien. *Revue semestrielle de recherches en théologie et sciences humaines*. Abidjan (Côte d’Ivoire), 2019, 4–35.

Westermann, C. *Der Segen in der Bibel und im Handeln der Kirche*. München: Kaiser, 1968.